

Долецький Б. С.

Іваненко С. М.

Національний технічний університет України

«Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського»

**РИТОРИКА НЕЙТРАЛІТЕТУ У ПРОМОВАХ ПРЕЗИДЕНТА
АВСТРІЙСЬКОЇ РЕСПУБЛІКИ АЛЕКСАНДЕРА ВАН ДЕР
БЕЛЛЕНА**

Комунікація – це невід’ємний складник нашої життєдіяльності. Однією з надважливих дисциплін, що формують та вдосконалюють її як процес є риторика. Науковці визначають головну мету риторики як науки про ораторське мистецтво – здатність донести до слухача сутність повідомлення і максимально ефективно переконати його у правдивості цього повідомлення. Саме тому риторика має вплив на формування політичного дискурсу (University of Texas Permian Basin, n.d.). З доби античності і до сьогодення вона удосконалює себе як мистецтво комунікації, зокрема на найвищому рівні держав чи організацій (MacDonald, 2017). З плином часу риторика диверсифікувала свої засоби залежно від кінцевої мети й очікуваного результату. Метафорично термін «риторика» вживають для позначення комплексу засобів, які використовують мовці у певному тексті (усному й писемному) з метою аргументованого і зрозумілого оформлення думок.

Після глобальних конфліктів першої половини XX століття ідеали нейтралітету та прогрес у різних сферах життєдіяльності пробудили прагнення уникати протиріч та конфліктів (Kinross, 1985). Ціла низка країн займає позицію нейтралітету, визначену міжнародним правом і зафіксовану в міжнародних документах. Комплекс засобів, які використовують такі країни на міжнародній арені щоб закріпити свої позиції, часто називають риторикою нейтралітету. До жанрів, які реалізують риторику нейтралітету,

належать політичні інтерв'ю, офіційні заяви, промови, тексти політичного характеру тощо. У пропонованому дослідженні розглянуто риторику нейтралітету, якою послуговується у політичній сфері Австрійська Республіка.

У 1955 році з прийняттям Конституції Австрійська республіка проголосила нейтралітет як модель захисту від переходу під вплив однієї з великих сил конфлікту, що увійшов в історію як «Холодна війна». Минуло лише 10 років з моменту завершення Другої світової війни, проте Європа вже була поділена за ідеологічними ознаками та факторами соціально-економічної співпраці з Радянським Союзом та Сполученими Штатами Америки. Задекларувавши нейтралітет як компроміс, країна отримала підґрунтя для свого майбутнього розвитку та стабільності (Phillips, Prinz, & Straub, 2025). Однак її позаблоковий статус стосовно військових альянсів не впливає на широке співробітництво в межах ЄС, членом якого Австрійська Республіка стала 1 січня 1995 р.

Окрім інших факторів, з січня 2017 р. політику нейтралітету Австрійської Республіки уособлює її Президент Александер ван дер Беллен, професор економіки, який після наукового етапу своєї кар'єри перейшов у царину політики, очоливши партію Зелених (BBC News, 2016). Він має імідж стриманого й толерантного, але в той же час обізнаного та досвідченого діяча (Australian Broadcasting Corporation [ABC], 2016). Також він є прикладом громадянина Європи, про що він наголошує у своїй промові "Ich glaube an ein gemeinsames, starkes Europa" (укр. «Я вірю в єдину, сильну Європу») (Van der Bellen, 2017), назвавши себе "ein Kind Europas" (укр. «дитина Європи»), оскільки його батьки мігрували до Австрії з Російської імперії, а туди їхні старші члени роду перебралися з Нідерландів. Він, як і його батьки, володіє кількома іноземними мовами і використовує це вміння в роботі. Президент Австрії вважає, що бути дитям Європи – це стан певного престижу, і він має «символічний зміст» (нім. "Symbolgehalt") для об'єднаної Європи. Одночасно пан Президент закликає

до патріотизму, шани рідної землі та взаємоповаги між громадянами Австрії та іноземцями, оскільки так вони формують мирне суспільство європейської держави.

У цій промові глава австрійської держави, згадуючи темні часи минулого сторіччя на континенті, закликає до роботи над помилками та побудовою нової Європи з «відкритим суспільством, заснованим на демократії, свободі, правах людини, процвітанні та відповідальності» (нім. "einer offenen Gesellschaft aus Demokratie, Freiheit, Menschenrechten, Wohlstand und Verantwortung"). Це і є свідченням риторики нейтралітету, коли постулюються засади мирної співпраці народів Європи, побудовані на демократичних цінностях, названих у промові.

Про спільні дії задля спільного блага (нім. "Wir müssen, heute mehr denn je, miteinander reden, einander zuhören und gemeinsame Lösungen finden"; укр. «Зараз, як ніколи раніше, нам потрібно розмовляти один з одним, слухати один одного та знаходити спільні рішення») ван дер Беллен говорить у промові з нагоди новорічного прийому для дипломатичного корпусу (нім. "Ansprache von Bundespräsidenten Alexander Van der Bellen anlässlich des Neujahrsempfangs für das Diplomatische Corps") (Van der Bellen, 2025a). Ця цитата свідчить про заклик пана Президента до порозуміння між людьми і народами завдяки комунікації, в якій він розглядає себе як її складника, говорячи з позиції ми/wir, і наголошуючи на спільній комунікації за використання взаємного займенника einander і підсиленого префіксом mit: miteinander та прикметника gemeinsam. Він вербалізує комунікацію як засіб порозуміння дієсловами reden, zuhören, а вже результатом такої спільної комунікації він розглядає віднаходження спільних рішень.

Перед цим він згадує про поточні гострі проблеми, констатує гарячі точки на карті Європи та світу (війна Росії проти України, постійна напруга на Близькому Сході), однак поступово переходить у русло позитивних змін, відзначаючи покращення в економіці, у вирішенні соціальних питань та ін.

"Denn gemeinsam sind wir stärker" (укр. «Адже разом ми сильніші»). Цей підсумок позитивних зрушень здійснюється також з позиції ми/wir і в цьому випадку використовується gemeinsam у функції прислівника. Риторика нейтралітету Президента ван дер Беллена виокремлюється тут завдяки наголосу на спільній комунікації і співпраці народів Європи і світу на противагу констатації існування збройних конфліктів і війн.

Подібні тези та, як наслідок, виражена Президентом Австрії тема Європи та ЄС як сильного союзу, що діє та має працювати разом, наявні у його промові "Der Europatag ist ein Auftrag für Frieden, Freiheit und Sicherheit" (укр. «День Європи – це місія миру, свободи та безпеки») (Van der Bellen, 2025b): "Zwischen all unseren unterschiedlichen Sprachen, Kulturen und Interessen haben wir immer Wege zueinander gefunden. Immer wieder gemeinsam Lösungen und erfolgreich Kompromisse erarbeitet" (укр. «Незважаючи на всі наші різні мови, культури та інтереси, ми завжди знаходили стежини один до одного. Знову і знову ми працювали разом, щоб знайти рішення та успішно досягти компромісів»). У цьому прикладі виділяється спільність на тлі іншості: "unterschiedlichen Sprachen, Kulturen und Interessen" і таким чином підсилюється вагомість віднаходження спільних рішень. Окремо слід відзначити згадку компромісу як інструменту для подолання протиріч та конфліктів.

На компромісі наголошується також у промові "Erst der Kompromiss ermöglicht eine lebendige Demokratie und einen freien Staat" (укр. «Лише компроміс робить демократію живою, а державу вільною») (Van der Bellen, 2025c), присвяченій 80-річчю незалежності Австрійської республіки завдяки варійованому повтору заголовку промови: "Denn erst der Kompromiss ermöglicht eine lebendige Demokratie und damit einen freien Staat" (укр. «Бо лише компроміс робить можливою життєздатну демократію, а отже, і державу вільною»). Безсумнівно, ця стратегія стосується не лише Австрії, а й інших країн світу, тому що Президент не

називає Австрійську Республіку, а говорить узагальнено про компроміс як такий з приводу національного свята.

Як підсумок, риторика нейтралітету у промовах Александра ван дер Беллена проявляється через акцент на пошуку компромісів, об'єднання різних точок зору та підкреслення спільних цінностей, таких як демократія, свобода та права людини. Він часто використовує мовні засоби, які пом'якшують констатацію конфліктних аспектів та створюють образ конструктивного діалогу між сторонами. Найбільш характерні мовні та стилістичні засоби цього стилю включають тактовні вирази дипломатичного контексту, повтори для підкреслення ключових ідей, збалансовані конструкції та лексику з позитивною конотацією, що формує відчуття єдності. Такий підхід дозволяє уникати категоричних суджень і демонструє толерантність та стриманість у політичних висловлюваннях. Для сучасної політики це важливо, оскільки сприяє стабільності, зменшує ризик ескалації конфліктів і зміцнює міждержавну співпрацю.

Список використаних джерел

1. University of Texas Permian Basin. (n.d.). What is rhetoric? Why it still matters today. UTPB Online. <https://online.utpb.edu/about-us/articles/communication/what-is-rhetoric-why-it-still-matters-today/>
2. MacDonald, M. J. (Ed.). (2017). The Oxford handbook of rhetorical studies. Oxford University Press.
3. Kinross, R. (1985). The rhetoric of neutrality. Design Issues, 2(2), 18–30. <https://doi.org/10.2307/1511415>
4. Phillips, R. H., Prinz, W. H., & Straub, G. C. (2025). Understandings of neutrality and its origins in young Austrian adults. Journal of Social and Political Psychology, 13(2). <https://doi.org/10.1080/23745118.2025.2482947>
5. BBC News. (2016, May 23). Austria far right thwarted, Van der Bellen elected president. <https://www.bbc.com/news/world-europe-36362505>

6. Australian Broadcasting Corporation [ABC]. (2016, May 24). Austria's new president Alexander Van der Bellen: The green professor who beat the far-right. <https://www.abc.net.au/news/2016-05-24/austrias-new-president-alexander-van-der-bellen-profile/7439648>
7. Van der Bellen, A. (2017, February 14). Ich glaube an ein gemeinsames, starkes Europa. Office of the Federal President of Austria. <https://www.bundespraesident.at/aktuelles/detail/ich-glaube-an-ein-gemeinsames-starkes-europa>
8. Van der Bellen, A. (2025a, January 23). Ansprache von Bundespräsident Alexander Van der Bellen anlässlich des Neujahrsempfangs für das Diplomatische Corps. Office of the Federal President of Austria. https://www.bundespraesident.at/fileadmin/2025_01_23_NEUJAHRSEMPFANG_Diplomatisches_Corps_DEUTSCH.pdf
9. Van der Bellen, A. (2025b, May 9). Der Europatag ist ein Auftrag für Frieden, Freiheit und Sicherheit. Office of the Federal President of Austria. <https://www.bundespraesident.at/aktuelles/detail/gemeinsam-feiern-wir-den-europatag-heute-nicht-nur-als-erinnerung-an-eine-grosse-idee-sondern-als-auftrag-fuer-frieden-freiheit-und-ein-starkes-europa>
10. Van der Bellen, A. (2025c, April 27). Erst der Kompromiss ermöglicht eine lebendige Demokratie und einen freien Staat. Office of the Federal President of Austria. <https://www.bundespraesident.at/aktuelles/detail/der-pulsschlag-unserer-demokratie>